

má jediný cíl: zneschopnění těl, nikoli jejich zapráhnutí do užitečné práce.

Vzhledem k tomu nepůsobí náhledy Lorny Rhodes nijak paradoxně. Vládcí vždy vítali a započítávali do svých úvah spolupráci ovládaných. Sebevraždy a sebepoškozování, všechny způsoby sebestrukce jsou v případě neužitečných a naprosto nerentabilních elementů explicitním nebo implicitním cílem panoptických technik. Podobná spolupráce obětí jistě nebude vážně napadána, odmítána a zavrhována, byť by se ozýval jakýkoli povyk svědčící o opaku. Vtip vládnutí spočívá v tom, aby ovládaní dělali práci vládců – a chovanci „supermáxických“ vězení jsou hbitě ku pomoci. „Totalita“ tohoto typu totálních institucí se ukazuje právě v tom, že jediný způsob „sebe-prosazení“, jenž zbývá ovládaným, je udělat vlastníma rukama to, po čem vroucně touží vládci. Chcete-li nějaký precedens, pak jsou jím osvětlení vězňů, kteří se vrhli na elektrické ostnaté dráty. Nikdo ovšem tehdy ani později netvrdil, že „vypočítaná manipulace“ se tak zvrhla ve svůj opak.

Nejsem si jist, zda skutečně žil Étienne de la Boétie, nebo si ho Michel de Montaigne jenom vymyslel, aby se vyhnul případnému trestu za napsání velmi objektivní a rebelské knihy (v této otázce stále není jasno), ale ať už byl jejím autorem kdokoli, *Rozprava o dobrovolném otroctví* stále stojí za přečtení a měli by si ji přečíst zejména ti, kteří jsou zaslepeni novinkami a přehlízejí souvislost za odlišnostmi.

Autor *Rozpravy* předjímal(a) strategii, která se rozvinula téměř k dokonalosti o několik století později v moderní tekuté spotřebitelské společnosti. Vše jde podle všeho tímž směrem: vzorce nadvlády, filosofie i pragmatická pravidla řízení, nástroje sociální kontroly, sám pojem moci (tzn. způsob jak nakládat s možnostmi, aby se zvýšila pravděpodobnost žádoucího chování a aby se snížila na minimum pravděpodobnost opaku) – vše přechází od vynucování k lákání a svádění, od normativní regulace k PR, od policejního dohledu k probouzení touhy; a úloha dosahovat žádaných a vítaných

cílů se přesouvá ze šéfů na podřízené, z dozorců na dohlížené, z inspektorů na ty, kteří jsou přezkoumáváni; stručně řečeno z řídicích na řízené.

A je zde ještě další trend, úzce svázaný s právě zmíněným, občas vystihovaný příliš zjednodušující podvojností cukru a biče. Přitom tato dualita se dnes projevuje pozoruhodnými novými způsoby, zejména v tom, že k dosažení úspěchu již není nutná kázeň, poslušnost, oddanost pravidlům, rutina, uniformita a omezování možností – ve všech těchto případech jde o předurčení možností, z nichž si podřízení vybírají na základě svého racionálního sklonu vyhledávat odměnu a vyhýbat se trestu –, nýbrž oceňují se bytostně „iracionální“ schopnosti iniciativy, touhy po dobrodružství, experimentování, asertivity, emocionality a vyhledávání požitku a zábavy. Jestliže Bentham spatřoval klíč k úspěšnému řízení v omezení možností, jež jsou k dispozici chovancům panoptika, na základní alternativu tupé práce nebo ještě tupější nudy, každodenní misky ovesné kaše nebo hladovění, pak dnešní manažeři hodní svého jména by v takovém režimu spatřovali odporné a hloupé mrhání kapitálovými zdroji, které se skrývají v osobních idiosynkraciích a které rostou s jejich variacemi. Těmto manažerům, poslušným ducha doby, by připadalo neomluvitelné iracionální spoléhat pouze na lidskou racionalitu a potlačovat nezvladatelné emoce.

Poté co Max Weber vyložil byrokracii jako nejdokonalejší ztělesnění moderní racionality, vypočítává charakteristiky, které musí mít – vedle přísných hierarchií řízení a zpravodajství – jakékoli uspořádání lidských aktivit, má-li se blížit dokonalosti, tzn. má-li se přiblížit ideálnímu typu a tak dosáhnout vrcholu racionality. Na nejvyšších místech Weberova seznamu stojí vyloučení všech osobních loajalit, závazků, přesvědčení a preferencí, které neodpovídají cíli organizace; vše „osobní“, co nestojí ve statutárních knihách společnosti, musíme takřka odložit v šatně při vstupu do budovy a zase si to vzít po skončení „úředních hodin“. V současnosti, kdy manažeři jako